

ORTA DOĞU MERKEZLİ RADİKAL ÖRGÜTLER VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

GÜNGÖRMÜŞ KONA, Gamze
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Günümüze dek yaşanmış olan üç küreselleşme süreci, radikal örgütlerin yapılarını daha karmaşık hâle getirirken faaliyet sahalarını genişletmelerine de yardımcı olmuştur. Bu örgütlerden bazıları teknolojinin olanaklarından yararlanmak suretiyle birbirleri ile etkileşime geçerek küresel terör ağlarını oluşturmuşlardır. 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan **El Kaide**'nin sadece İslam ülkelerinde değil, Amerika dâhil 55 ülkede örgütlendiği iddia edilmektedir. Özellikle 11 Eylül terör saldırısının ardından bu örgütlerin rolü dünya gündemini çok daha fazla meşgul etmeye başlamıştır.

Orta Doğu merkezli radikal örgütsel hareketlerin 19. yüzyılda Mısır'da başladığı kabul edilmektedir. Mısır'da emperyalizm ve sömürge düzenine karşı olan Hasan El-Benna, Seyyid Kutub gibi din adamlarının öncülüğünde başlatılan direniş hareketleri zaman içinde yapılanan radikal örgütlerin bünyesine taşınmıştır. Hasan El-Benna'nın kurduğu **Müslüman Kardeşler Örgütü** diğer örgütlerin kuruluşunda örnek rol oynamıştır. Orta Doğu merkezli radikal örgütler hedefleri ve kuruluş felsefeleri açısından farklılık göstermektedirler. Bazı örgütler Orta Doğu devletlerinin çıkarlarına hizmet eden aktörler olarak karşımıza çıkarken diğer bazıları ise faaliyet gösterdikleri devletlerin hükümetlerine karşı eylemler düzenlemektedirler. Suriye destekli Şii **EMEL** ile İran destekli **Hizbullah** örneğinde olduğu gibi kimi örgütler ise belirledikleri farklı hedefler ve ideolojik farklılıklardan ötürü kendi aralarında da çatışmaktadırlar. Orta Doğu merkezli farklı radikal örgütler birçok Orta Doğu devletinden destek almaktadırlar. Bilindiği gibi **Hamas**, Suudi Arabistan ve Kuveyt'ten aldığı yardımlar ile camiler, çocuk yuvaları ve hastahaneler kurmuştur. Orta Doğu'daki radikal örgütler kimi zaman ülke içindeki muhalif etnik ve dinî unsurlar tarafından desteklenirken kimi zaman da bizzat hükümetler tarafından desteklenmektedirler. Ayrıca örgütleri destekleyenler her zaman bölge hükümetleri olmamış, Orta Doğu politikalarına yön vermek isteyen diğer bölge dışı devletler de bu örgütleri desteklemişlerdir. Farklı hedef ve ideolojiye sahip olsalar da bu radikal örgütlerin ortak özelliği büyük çoğunluğunun Batılı devletlere ve bu devletlerin bölgedeki çıkarlarını temsil ettiğine inandıkları İsrail'e karşı kurulmuş olmalarıdır.

Bu bildiri kapsamında üç temel konunun tartışılması hedeflenmiştir. Bunlardan **ilki**, Orta Doğu'da yıllardır süregelen karmaşanın başlıca aktörü durumunda bulunan radikal örgütlerin yapılanmasında, güçlenmesinde ve faaliyet alanlarını genişletmesinde en önemli unsurlardan sayılan Orta Doğu politik kültürü, Arap-İsrail sorunu, heterojen etnik ve dinî yapı gibi konuların açıklanması; **ikincisi**, Orta Doğu'daki İslami, solcu ve milliyetçi radikal örgütlerden belli başlılarının incelenmesi ve son olarak da Orta Doğu'da faaliyet gösteren radikal örgütlerin süreç içinde Türkiye nezdindeki olumsuz siyasal, sosyal ve ekonomik yansımalarının irdelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, radikal örgütler, Orta Doğu, terör ve Türkiye, tehdit.

GİRİŞ

Küreselleşme süreçleri radikal örgütlerin yapılarını daha karmaşık hâle getirirken faaliyet sahâlarını da genişletmiştir. Bu örgütlerden bazıları teknolojinin olanaklarından yararlanarak birbirleri ile etkileşim içine girerek küresel terör ağlarını oluşturmuşlardır. Orta Doğu politikalarında da radikal örgütler önemli bir rol oynamaktadırlar. Özellikle 11 Eylül terörist saldırısının ardından bu örgütlerin rolü dünya gündemini çok daha fazla meşgul etmeye başlamıştır. 11 Eylül saldırılarından sorumlu El Kaide'nin sadece İslam ülkelerinde değil, ABD dâhil 55 ülkede örgütlendiği iddia edilmektedir. (Demirel, 2003: 12-13) Bu faaliyetler günümüzde asimetrik tehdit adıyla ifade edilmektedir.

Orta Doğu'da radikal örgütsel hareketlerin 19. yüzyılda Mısır'da başladığı kabul edilmektedir. Mısır'da emperyalizm ve sömürge düzenine karşı olan Hasan El-Benna, Seyyid Kutub gibi din adamlarının öncülüğünde başlatılan direniş hareketleri zamanla kurulan radikal örgütlerin bünyesine taşındı. El-Benna'nın kurduğu **Müslüman Kardeşler Örgütü** diğer örgütlerin kurulmasında örnek rol oynadı. (Demirel, 2001: 15) Orta Doğu terör örgütleri hedefleri ve kuruluşları açısından farklılık gösterir. Lübnan'lı Şiiiler'den oluşan İslami Cihad'ın doğrudan İran'a bağlı kurulduğu, emirleri Şam'daki İran Elçiliği'nden aldığı ve İran gizli servisi Savama ile ilişkisi olduğu iddia edilmektedir. (Demirel, 2000: 47) Görüldüğü gibi bazı örgütler Orta Doğu devletlerinin çıkarlarına hizmet eden aktörler olarak karşımıza çıkarken bazı örgütler de faaliyet gösterdikleri devletlerin hükûmetlerine karşı eylemler düzenlemektedirler. Örneğin, 1981 yılında Mısır'da örgütlenen **El-Cihad** Mısır lideri Enver Sedat'a suikast girişiminde bulunmuştur. (Demirel, a.g.e.; 84) Örgütler hedef ve ideolojileri doğrultularında kendi aralarında da çatışmaktadırlar. Suriye destekli Şii **EMEL** ile İran destekli **Hizbullah** arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. (Demirel, a.g.e.; 45) Ayrıca örgütlerin arasında iş birliği de bulunmaktadır. **İslami Cihad Örgütü**'nün Lübnan'da barınan PKK ve ASALA ile Türkiye'ye karşı iş birliği yaptığı bilinmektedir. (Demirel, a.g.e. ; 48) Örgütler birçok devletten de destek almaktadırlar. Mısır merkezli **Hamas**, Suudi Arabistan ve Kuveyt'ten aldığı yardımlar ile camiler, çocuk yuvaları ve hastahaneler kurduğu (Demirel, a.g.e.;

67) Orta Doğu terör örgütleri kimi zaman ülke içindeki muhalif etnik ve dinî unsurlar tarafından desteklenirken kimi zaman da hükümetler tarafından desteklenmektedirler. Ayrıca örgütleri destekleyenler her zaman bölge hükümetleri olmamıştır. Orta Doğu politikalarına yön vermek isteyen diğer bölge dışı devletler de bu örgütleri desteklemişlerdir. Dolayısı ile terörist örgütler bölgede etkili güçler tarafından taşeron olarak yerel etnik ve dinî guruplardan, bölge devletlerinin hükümetlerine, diğer terörist örgütlerden bölge dışı devletlerin hükümetlerine, elçiliklerine, askerlerine karşı kullanılmışlardır. İslami radikal örgütlerin yanı sıra bölgede solcu terör örgütleri de faaliyet göstermektedirler. İslami radikal örgütler birbirleri ile bağlantılı olarak Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Uzak Doğu'da da örgütlenmişlerdir. Endonezya'da Masumi, Sri Lanka'da Tamil, Burma'da Arkan, Filipinler'de Ebu Sayyaf bu örgütlere örnektir. Farklı hedef ve ideoloji sahibi olsalar da İslami radikal örgütlerin ortak özelliği büyük çoğunluğunun emperyalist Batı'lı devletlere ve bu devletlerin bölge çıkarlarını temsil ettiğine inandıkları İsrail'e karşı kurulmuş olmalarıdır.

Bu bildiri kapsamında üç temel konunun tartışılması hedeflenmiştir. Bunlardan **ilki**, Orta Doğu'da yıllardır süregelen karmaşanın başlıca aktörü durumunda bulunan radikal örgütlerin yapılanmasında, güçlenmesinde ve faaliyet alanlarını genişletmesinde en önemli unsurlardan sayılan iç ve dış faktörlerin açıklanması; **ikincisi**, Orta Doğu'daki İslami, solcu ve milliyetçi radikal örgütlerden belli başlılarının incelenmesi ve son olarak da Orta Doğu'da faaliyet gösteren terör örgütlerinin süreç içinde Türkiye nezdindeki olumsuz siyasal, sosyal ve ekonomik yansımalarının irdelenmesidir.

1. Orta Doğu'da Radikal Örgütlerin Güçlenme Sebepleri

Orta Doğu'da sınırlar son derece kötü örölmüş bir duvarı andırmaktadır. Bu kötü örölmüş duvardan herhangi bir taşı oynatmanın duvarı yıkmak anlamına gelebileceğini bilen ve yıkılan bir duvarın altında kalmak istemeyen uluslararası aktörler değişik taşları eş-zamanlı bir şekilde oynatarak duvarı yıkmadan yeni bir şekil vermeye çalışmaktadır. (Davutoğlu, 2001: 323) Orta Doğu coğrafyası, aslında tarihten gelen bir etnik ve dinî mozaik'in en güzel örneği olarak tarih sahnesinde yer almaktadır. Fakat gerek stratejik konumu gerekse de yer altı kaynakları dolayısıyla, bu çeşitlilik bölgede sürekli bir güvenlik tehdidi doğmasına neden olmaktadır. "Kendi içinde kültürel, dinî ve etnik çeşitlilik barındıran bu jeopolitik kültürel havza bütünlüğü, sömürgeciliğin yayılması ve Osmanlı sisteminin dağılması ile birlikte etnik ve dinî farklılıkların katı siyasi kimlikler hâline dönüştüğü bir jeokültürel parçalanma alanı olmuştur." (Davutoğlu, a.g.e.: 329) "Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından iki bin yıl sonra bile "ulus-devlet" kavramının özelde Orta Doğu'da tam anlamıyla yaratıldığı söylenemez. I. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük güçlerin çıkarlarına göre çizilmiş bir harita ile homojen bir ulus-devlet nasıl yaratılabilirdi ki?" (Özdemir, 2003: 36) Ulus kavramının tam anlamıyla içselleştirilememesi sebebiyle, Orta Doğu halkları gücünü, bağlı oldukları etnik azınlıklardan almaya devam etmekte, bu durum ise ülke bütünlüğü açısından "parçalanmışlığa", uluslararası

ortam açısından ise “kırılganlığa” sebep olmaktadır. “Normal şartlarda mûsamaha ile karşılanabilecek kültürel farklılaşmaların çok kısa sürede bir bunalım odağı hâline dönüşmesine ve gerek küresel gerekse bölgesel güçlerce hemen stratejik bir parametre olarak algılanmasına yol açmaktadır. Orta Doğu’da kalıcı bir barışın sağlanabilmesi her şeyden önce bu jeokültürel parçalanmanın doğurabileceği siyasi risklerin azaltılmasına bağlıdır.” (Davutoğlu, 2001: 331) Etnik ve dinî olarak parçalanma zemininin yaratılması bölgede çok derin ve analitik çalışmalar sonucunda o kadar istikrarlı bir şekilde uygulanmıştır ki; Orta Doğu ülkelerinin hemen hemen hepsi güvenliklerine karşı oluşan bu tehdidin sancılarını hâlen içten içe yaşamaya devam etmektedir. Karmaşık ve yapay çizilen sınırlar ile oluşan bu devletlerin içindeki etnisite ve dinî çeşitlilik aynı zamanda ikinci bir devlet ile ilişkilerinde önemli bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin; İran içinde yaşayan Azeri Türkleri’nin yaşadığı bölgenin, Azerbaycan ile birleşmesi bazı Azeri gruplar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Doğal olarak bu durum İran’ın toprak bütünlüğüne ve güvenliğine karşı olan bir sonuç doğuracaktır. Özellikle Irak, Suriye ve Türkiye’de yaşayan Kürtler de ayrılıkçı hareketlerle bu ülkelerin güvenliğine yönelik en önemli tehdit kaynağı olarak dikkat çekmektedir. Örneğin, Türkiye 1984’ten itibaren Doğu Anadolu’da âdeta bir iç savaş yaşamaktadır. Din olarak tek farklı devlet olan İsrail de aslında ülkesinde barındırdığı “Arap”azınlığına karşı büyük çekinceler taşımaktadır. (Ercan, 2000: 238-239) Çünkü özellikle İsrail-Filistin meselesindeki sorun düşünüldüğünde İsrail’in ülkesinde yaşayan Arapları, kendi ülkesel bütünlüğüne karşı tehdit olarak algılaması doğaldır. Ancak, 1987 Aralık ayında baş gösteren “İntifada” hareketine kadar Arap azınlıkta geniş çaplı bir radikalleşme görülmemiştir. (Ercan, a.g.m.: 247) Etnik açıdan en homojen olan Ürdün bile Filistinli azınlıkların neden olduğu bazı ayrılıkçı problemlerle karşı karşıyadır. Mısır’ın, oluşturduğumuz denklem dışında kendine has bir sistematiği vardır. Mısır etnik ve dinî homojenitenin en yüksek olduğu Orta Doğu ülkesidir. Toplumsal yapısındaki bu homojen dengeye rağmen, kökten dinci grupların neden olduğu istikrarsız ortam nedeniyle Mısır da tipik bir Orta Doğu ülkesi görünümündedir. Suriye ve Irak etnik ve dinî olarak heterojen bir sosyal yapıya sahiptir. I. Dünya Savaşı sonrası yeniden şekillendirilen bölgede, azınlıkların haklarında önemli bir iyileştirme olmuş ve en küçük milletlerin bile bağımsızlıklarını kazanmaları yolunda önemli adımlar atılmıştı. Bu tarihten sonra Irak, Kürt azınlık sorunu, Suriye ise Alevi-Sünni çatışması nedeniyle bir türlü istikrara kavuşamamıştır. I. Dünya Savaşı sonrası bölgede yapılan siyasi düzenlemelerin hemen hemen aynısı I. Dünya Savaşı sonrasında da gerçekleştirilmişti. İsrail Devleti bu düzenlemelerin sonucunda ortaya çıkmıştır. İsrail kuruluş süreciyle, Filistinliler ile olan sorunları ve Arap coğrafyasındaki konumu nedeniyle Orta Doğu’nun istikrarsızlık abidesidir. Bölgenin etnik ve dinî mozaïği olan İran’da nüfusun % 49’u farklı etnik unsurlardan oluşmaktadır. Fakat, İran istikrarlı siyasi yapısı nedeniyle herhangi bir azınlık sorunu yaşamamaktadır. Bununla birlikte, ülkede bulunan Azeri nüfus, SSCB’nin

yıkılışı ile ortaya çıkan Azerbaycan'la birleşme eğilimine girebilir. Bölgede daha güçlü olacak bir Azerbaycan, bu soruların soruna dönüşmesine neden olacaktır. Mevcut durumda; Orta Doğu'da parçalı dini-etnik yapının problem teşkil etmekte olduğu ve etme potansiyeline sahip ülkeler Suriye, Irak, İran, Suudi Arabistan, Körfez Monarşileri, İsrail, Filistin, Lübnan, Ürdün, Afganistan ve Türkiye'dir.

Orta Doğu Bölgesi'nin genelindeki politik yapı da İslami radikalleşmenin ve terörizmin önemli etkenlerinden birisi durumundadır. Arap devletlerine baktığımızda temel sorun bu devletlerin Batılı yöneticilerden, emperyalistlerden kurtulduktan sonra yeterli derecede "devlet" olma özelliklerini geliştirememeleridir. Bundan kast edilen, bölge genelinde hâlen koloniyal dönemin izlerini taşıyan elit yönetimlerin demokratik unsurlardan uzak yönetim tarzlarıdır. (Kavli, 2001: 3) Demokratik organların, temsil mantığının ve politik kültürün var olmaması, bunların yerine otoriter, totaliter veya diğer demokrasi dışı baskıcı yönetimlerin var oluşu bölge genelinde politik anlamdaki boşlukları radikal İslami grupların doldurmasına yol açmıştır. Diğer bir deyişle, politik radikal İslam, yönetici grupların oluşturamadıkları hegemonya ve etkinliğin sonucunda oluşan karşı bir oluşumdur. (Ayubi, 1995: 26) Orta Doğu devletlerinde bu politik bozukluklar halkların baskı altında ezilmiş olmaları ve siyaseten temsil edilme mantığına uzak olmaları nedeniyle daha da artmaktadır ve kaçınılmaz olarak kronikleşmeye başlamaktadır. Bunların yanı sıra, "Orta Doğu'daki siyasi birimleri oluşturan devletlerin rejimleri de farklıdır. Bu farklılık, Orta Doğu'nun uzun süre istikrara kavuşamamasında önemli ve sürekli roller de oynamaktadır. Mutlak monarşiler, şeyhlikler, emirlikler, militarist ağırlıklı rejimler, demokratik cumhuriyetler bölge ülkelerinin rejim özellikleridir. Çeşitli ülkelerdeki radikal akımların canlandırılarak tutucu rejimlere karşı harekete geçmesine, Şiilik ve Sünnilik gibi dinî mezhep kavgalarının da eklenmesiyle Orta Doğu'da uyuşmazlıklar iyice artmaktadır. Bu artışta, dış ideolojik tahriklerin ve emperyalist güçlerin kışkırtıcı tutumlarını göz ardı edemeyiz." (Kocaoğlu, 1995: 220-221) Görüldüğü gibi politik yapının önemi radikal İslami hareketler ve din bazlı çatışmalarda kritiktir. Politik kültürün oluşmayışının kökeni, koloniyel dönem sonrasında hiçbir politik hak sunulmamasına dayanır, politika oyununun oynanmasına hiçbir anlamda izin verilmemiştir. (Johannes, 1997: 25) Bu sayede halk; her zamanki gibi eski aşiret, ağa veya kabile temelli bağlılıklarını sürdürmüş, ilerleyen safhalarda yeni arayışlar içine girmiş, artan tepkileri sonucunda radikal İslami grupları çıkış yolu olarak görmüştür. "Arap dünyasında iki ana grup ele alınabilir; birisi modern, seküler elitler, diğeri ise geleneksel veya diğer bir anlamda orijinal toplumlar." (Shafiq, 1970: 236-245) Bu iki ayrı oluşum birbirlerine zıt doğrultuda yol alırlar. İki grup arasındaki denge uzun yıllardır elitler lehine iken, son zamanlarda güçlenen ve radikalleşmeyle kimliklerini bağdaştırmaya çalışan "mutsuz orijinal halk" lehine doğru dönmeye başlamıştır. Sonuç olarak politik yapı demokratik değerlere uzaklığı, baskıcı tutumu ve bozukluklarıyla

radikal İslam için elverişli bir ortam oluşturur ve böylelikle alternatif olarak sadece radikal İslami gruplar öne çıkar.

Bunun yanı sıra diğer iç ve dış faktörler de bölge genelinde İslami radikalleşmeyi ve radikal İslam-şiddet-terörizm üçgenini besler. Öncelikle Orta Doğu genelinin ve özellikle petrol zengini veya yoksunu Arap ülkelerinin yaşadıkları sosyo-ekonomik zorluklar bu durumun kaynağının bir parçasıdır. (Kavli, agm:2) Bu sosyo-ekonomik faktörleri şöyle sıralayabiliriz; 1970 ve 1980'lerden itibaren başarısız ekonomiler, Zengin ve yoksul arasındaki farkın her geçen gün artması, beraberinde gelir dağılımındaki eşitsizlikler, Her gün biraz daha artan şehirlere göçler, Hızlı nüfus artışı, İşsizlik ve istihdam sorunları, Petrol kaynaklarının kullanımının verdiği rahatlıkla yaşayan elit tabakanın farklı ekonomik yatırımlara yönelmemesi, diğer bir anlamda karlarını yatırıma dönüştürüp ekonomik canlılık sağlamamaları; Genel anlamda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapının uzun yıllardır baskı altında bulunması. (Jawad, 1997: 150) Toplum içinde oluşan bu sosyo-ekonomik meseleler aslında Orta Doğu Bölgesi'nin tarihsel gelişim sürecinin ve geleneksel toplum yapısının bir ürünüdür. Yüzyıllar boyunca çeşitli yönetimler altında kalmaları, siyaset, ekonomi, sosyal hayat ve kültür anlamında geri kalmışlık bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum karşısında halk, özellikle yüksek sayılara ulaşan genç nüfus, ilk olarak tepkiyi yönetici elitlere yönlendirmekte ve devletlerin ekonomik, sosyal veya politik geriliğini kendilerinden ziyade yönetici tabakayla ilişkilendirerek, tepkilerini oluşturmakta; ayrıca zaman içinde yeterli demokratik temsil sistemlerinin gelişmemesi sonucu istek ve tepkilerin dile getirilememesi insanları devletten ve onun ideolojisinden uzaklaştırmakta işte bu noktada karşımıza radikal İslam tek kurtarıcı olarak çıkmaktadır. (Waltz, 1986: 665)

Orta Doğu Bölgesi'ne has olan bir diğer iç faktör de radikal İslami hareketlere direkt ve çok açık bir motivasyon oluşturan Arap-İsrail çatışmasıdır. İsrail gibi bir devletin bölgede varlığı yalnız devletleri değil, toplumları da rahatsız etmekte, böylece tepki seviyesi hep yükseklerde seyretmektedir. Artan çatışmalar ve Filistin sorunu gibi akut sorunlar radikal İslami grupları terörizme teşvik etmekte, onlar da bu etkilerini her geçen gün artırmaktadırlar.

İslami unsurlar radikalleşme çizgisine yönelirken aldıkları yolda dış faktörlerden de etkilenmişlerdir. Bu dış faktörler arasında, uzun zaman süren koloniyel dönem ve günümüzde de özellikle Amerika ve İngiltere'nin bölge içindeki aktif rolleri yer almaktadır. Batı'nın kendi değerlerini Orta Doğu Bölgesi için tek çıkar yol olarak sunması da halklar arasında ters tepki yapmış bazı ılımlıları dahi radikalleştirmiştir. Gerçekte radikal İslami akım Batı'yı yaptıkları için değil, temsil ettiği değerler ve kimliği yüzünden eleştirmektedir. (**The Economist**, 2001: 14) Tunuslu İslami lider olan Rached Ghannouchi'nin bu noktadaki tespiti ilginçtir; "Doğruyu söylemek gerekirse, moderniteye ulaşmanın tek yolu kendi yolumuzdan, dinimizden, tarihimizden ve medeniyetimizden geçer." (Burgat, 1993: 64) Haifaa A. Jawad, Batı'ya karşı

olan tepkiyi beş ana başlıkta toplamaktadır: Haçlı Seferlerinin hâlen süren etkisi; İslam Medeniyeti'nin efsanevi geçmişinin, günümüzde Batı karşısındaki durumu; Amerikan hegemonyası ve eski Batı koloniyalizmi; Arap dünyasının ortasında, Batı desteğiyle İsrail devletinin kurulması; Batılıların Orta Doğu ve üçüncü dünyada hep kendi çıkarları doğrultusundaki baskıcı yönetimleri desteklemiş olmaları; Batı kültürünün tüketim toplumu mantığı. (Jawad, 1997: 150-151)

İşte tüm bu nedenler, İslami radikalleşmeyi farklı oranlarda beslemektedir. Bunların dışında 1991 Körfez Savaşı gibi günümüze yakın gelişmeler de önem taşımaktadır. Bu savaş da Arap devletlerinin tersine bölge toplumlarının ABD başta olmak üzere Batı'ya olan tutumlarının sertleşmesinde etkili olmuştur.

Son olarak 11 Eylül saldırıları ve bu saldırıların radikal İslami bir örgüt olan **El Kaide** tarafından yapıldığının öne sürülmesi, bu olayın Orta Doğu Bölgesi'ndeki yansımalarını gündeme getirmiştir. Usama Bin Ladin isminin öne çıktığı bu süreçte başta Suudi Arabistan, Irak, İran ve diğer Orta Doğu devletleri, ABD ve Batı tarafından, terörizme karşı takınılan tutum çerçevesinde büyüteç altına alındı. “Orta Doğu bölgesindeki yönetimler olayın şokunu atlattıktan hemen sonra gelişmelerin global ve bölgesel politikalar üzerinde nasıl bir etki yaratabileceğinin hesaplarını yapmaya başladılar. Gerçekten saldırı insanlığın bugüne kadar gördüğünden çok farklı ve şok ediciydi, ancak bu gelişme dönemsel bir kırılma idi ve en büyük etkiyi bölgede gösterecekti. Orta Doğu alt sisteminde hâlen var olan sorunların hemen hemen tamamı gerek olayın “faili” gerekse “mağduru” ile yakından ilgiliydi.” (**Stratejik Analiz**, 2001: 23) Ayrıca bu eylem sonucu bölge devletlerinin tavırlarında da, özellikle radikal İslami gruplara ve akımlara karşı, değişimler oldu. Amerika'nın baskılarıyla ve dünya genelindeki tepki doğrultusunda radikal İslami hareketlerin bölge içindeki kanalları kesilmeye başlandı. Yemen ve Pakistan kontrol dışı olan binlerce dinî okulu denetim altına aldı. Suudi Arabistan, ülkedeki 200'e yakın vakfın dünya çapında bu hareketlere yaptıkları 250 milyon dolarlık yardımları izlemeye aldı. (**The Economist**, 2001/2002: 12) Ayrıca Taliban rejimini resmi olarak tanıyan üç devletten birisi olan Suudi Arabistan resmî bir açıklamayla ilişkisini kestiğini açıkladı. (Erkmen, 2001: 57) Tüm bu girişimlere rağmen yönetimler halkın tepkisinden korktukları için Amerika'ya yakın görünmek de istemiyorlardı, “Suudi Arabistan ülkesindeki üsleri ABD'nin Afganistan Savaşı'nda kullanmasına izin vermiş, fakat bunu halka açıklamamıştı.” (**Washington Post**, 11 Kasım 2001) Görüldüğü gibi pratikte de bölgedeki yansımalar gecikmedi. Orta Doğu bölgesinde oluşan bu hava içinde radikal İslami örgütler toplumun iyice derinlerine kaydılar, eskiden ortada yapılan her şey gizli hâle geldi, bu durumun iyi mi yoksa kötü mü olduğunun tek belirleyicisi “zaman” olacak. Bölgede yansımalarının yanı sıra dünyada, özellikle Batı'da yaşayan Müslümanlara etkileri büyük olan 11 Eylül eylemi, bu insanlar tarafından kınanmaya başlandı ve İslamiyet'in barışçıl yanları vurgulandı. (**The Economist**, 2001: 18)

Sonuç olarak radikalleşme ve İslam, Orta Asya ve Kafkasya'da olduğu gibi Orta Doğu Bölgesi'nde de güvenlik algılamalarını önemli ölçüde belirlemektedir. Orta Doğu Bölgesi geride kalan 1300 yıllık tarihi içinde diğer tüm bölgelerden daha fazla olaya tanıklık etmiş, özellikle İslamiyet'in geleneksel ve tarihsel olgularını yaşamıştır. Tarih içinde gelişimi süren Orta Doğu Bölgesi İslami yaşamda da kendine özgü bir yapıya sahiptir. (Peretz, 1994: 49) Orta Doğu Bölgesi'ne Orta Asya ve Kafkasya ile karşılaştırmalı olarak baktığımızda öne çıkan en önemli fark, Orta Doğu'nun yoğun tarihsel derinliği içinde dinlerin ve mezheplerin daha fazla çatışmaları ve özellikle din bazlı terörizmin daha yaygın olmasıdır. Kuşkusuz Orta Doğu, etnik ve dinî çatışmaların en yoğun yaşandığı bölge özelliğini korumaya devam ederken, hem içsel hem de dışsal faktörlerin etkisiyle bu sorun büyümektedir.

2. Orta Doğu'da Radikal Gruplar

Orta Doğu'da yer alan radikal örgütler ideolojik açıdan farklılıklar arz ederler. Ancak, Orta Doğu özelinde solcu örgütlerle İslami örgütler aynı hedefe yönelik olarak ortak hareket etmektedirler. Bu örgütlerin bugüne dek uyguladıkları fiili eylemler dikkate alındığında tespit edilebilecek temel hedefler; İsrail'in Orta Doğu coğrafyasındaki coğrafi, siyasi ve ekonomik mevcudiyetine son vermek, Arap iş birliğini tesis ve teşvik etmek, bölgede Batı'nın siyasi, ekonomik ve kültürel hâkimiyetine son vermek, İslamı sosyal, kültürel ve siyasi dokunun bütününe başat unsur olarak işlevsel ve nihai güç olarak yerleştirmek şeklinde ifade edilebilir. Bu hedefleri realize etme aşamasında ise bu dinci ve solcu radikal örgütler kendi yapılarını inşa ettikleri ve sahiplendikleri ideolojiler doğrultusunda hareket etmektedirler. Hedefe ulaşabilmek için terör meşrulaştırılmakta ve kimi zaman kutsanmaktadır. Bu başlık altında Orta Doğu genelinde belli dönemlerde yürüttükleri terör eylemleri ile adından sıkça söz ettiren ve kimileri hâlen söz ettirmeye devam eden bazı radikal İslami ve solcu gruplar açıklanacaktır.

2.1. Orta Doğu'da Radikal İslami Gruplar

2.1.a. El-Kaide

El-Kaide'nin ideolojisinde İslamcılık önemli bir yer tutmaktadır. Fakat **El-Kaide**'nin temel hedefi ideal İslam toplumunu kurmak ve dindar bir hayat sürmek değildir. Bunun yerine örnek intihar saldırılarına, rehin alma eylemlerine, masum olduklarını bildiği hâlde toplu öldürmelere girişti. Bu açıdan bakıldığında Ladin'in, kendisine Batı'dan örnekler seçtiği söylenebilir. **El-Kaide**'nin eylemlerine bakıldığında sadece radikal muhalefeti açısından değil, eylemleri açısından da Marksist gelenekten etkilendiği görülecektir. **El-Kaide** militanlarının eğitimleri, intihar saldırıları öncesindeki yeminleri vs., İslami renklerden arındırılrsa herhangi bir sol örgütün eylemi olarak adlandırılabilir. **El-Kaide** ideolojisinin ikinci en önemli sütununu Batı karşıtlığı oluşturur ve bu karşıtlığı düşünce bazında ve eylem aşamasında İslamcılıktan daha çok Marksizm'e ve milliyetçiliğe öykünür. Bu anlamda eğer **El-Kaide** lideri Osama Bin Ladin

Müslüman değil de, bir Hristiyan veya bir Budist Arap olsaydı da muhtemelen benzerî eylemlerde bulunurdu. O zaman da bir Hristiyan teröründen bahsederdik. Nitekim **Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)** içinde çok sayıda **Hristiyan Filistinli, Hamas'a** benzer görüş ve yöntemler ile İsrail'e karşı on yıllarca savaşmışlardır. **El-Kaide** ideolojisinin üçüncü ayağını ise Batı ile İslam dünyası arasında mevcut dengesizlik oluşturmaktadır. Genel olarak İslam dünyası zayıf ve gayri demokratik idareler altındadır. İnanılmaz bir gelir adaletsizliği ve yozlaşma had safhadadır. Üstelik bu ülkelerdeki yönetimlerin Batı desteğini aldığı da geniş kitleler tarafından bilinmektedir. Kitleler, bazen petrol karşılığında, bazen de silah ticareti karşılığında Batı tarafından feda edildiklerini düşünmektedirler. **El-Kaide** ideolojisinin dördüncü ayağını Batı'ya karşı radikal bir muhalefetin olmayışı oluşturmaktadır. Arap ülkelerinde ciddi bir muhalefet oluşmamıştır. Muhalefet daha başını ilk kaldırmasında kendisini ya hücrede işkence edilirken bulmuştur ya da hücreye bile atılmadan yok edilmiştir. Sürgündeki birkaç müzmin muhalif ise anavatanlarında çok az bir etkiye sahiptirler. Diğer bir ifade ile İslam dünyasında, özellikle Arap ülkelerinde ciddi bir muhalefet eksikliği vardır ve bu eksiklik Osama Bin Ladin'in radikal çıkışıyla doldurulmuştur. Arap dünyası neredeyse ilk kez Batı'ya kafa tutabilen, onunla eşit bir şekilde konuşabilen bir lider bulmuştur kendisine. ABD'ye savaş açabilen ve hatta ABD'ye diğer hiçbir ülkenin veremediği zararları verebilen Ladin, Arap dünyasında bu nedenlerle bir kahraman olarak algılanabilmektedir.

El-Kaide ideolojisinin beşinci en önemli ayağını ise terörizm oluşturur. Her ne kadar terörizm daha çok bir eylem şekli olarak düşünülüp, aynı zamanda bir düşünce sistemi olduğu göz ardı ediliyorsa da, terörizm sadece geçici bir yöntem olarak algılamak doğru değildir. Terörizmi neredeyse mücadelesinin en önemli stratejisi hâline getirmiş hiçbir lider hayatının geri kalanında terörden vazgeçebilmiş değildir. Terör hemen her ulusal mücadele hareketinde, haksızlığa uğradığını düşünen birçok grubun mücadelesinde veya bazı diğer bazı siyasi hareketlerde kullanılmış olabilir ve bunlar zaman içinde iktidara gelebilirler. Fakat **El-Kaide, PKK** vb. kadar teröre bulaşmış ve bundan kurtulabilmiş bir örgüt örneği mevcut değildir. Çünkü terörizm aynı zamanda bir düşünce yöntemidir. Terörist yaptığı eylemde kendisini haklı görür. Düşmanının her türlü kötülüğü hak ettiğini düşünür. Düşmanına zarar vermek, ya da onu belli politikalara ikna etmek için zarar verdiği insanların ise kabul edilebilir kayıplar olduğuna inanır. Terörizm bir düşünme kalıbıdır. Bu yönüyle komünizm veya faşizm gibidir. Yani bazı durumlarda bir tür ideoloji gibidir. İşte Üsâme Bin Ladin yaklaşımının üçüncü ayağını bu ideoloji oluşturur. Üsâme Bin Ladin İslamcılığından çok önce terörizme inanmaktadır. Tıpkı Batı karşıtlığı için söylediğimizi bu konuda da söyleyebiliriz: Ladin'in terörizme olan inancının İslamcılığı ile ilgisi oldukça sınırlıdır. İslamcı olduğu için terörizme inanmış değildir. Başka bir din veya ırka mensup olsaydı da muhtemelen terörizmi bir yöntem olarak benimseyecekti. Ladin'e Müslüman ülkelerden gelen kısmi desteğin nedeni ise İslamcı olmasından çok Batı'ya

meydan okuyabilmesinden kaynaklanmaktadır. (Laçiner, www.turkishweekly.net, 28.01.2005)

2.1.b. Müslüman Kardeşler-Hamas-Hizbullah

Şu sıralar Orta Doğu politikasına devletlerden çok radikal örgütler hâkim görünüyor. İlişkiler son dönemde daha çok ABD-İsrail ikilisi ile **Hamas**, **Hizbullah** vb. örgütler arasında geliyor. Bu arada bölgesel ulus devletlerin etkinliği iyiden iyiye azalıyor. Ulus devletlerin yerini alan bu örgütler ise daha çok ellerinde silah, yüzlerinde kar maskeleri, intikam yeminleri ederken görüntüleniyorlar. Bu nedenle birçok kişi nezdinde bu örgütler sadece bir terör örgütü veya silahlı direniş hareketi.

Orta doğu'da yer alan radikal İslamcı örgütlerin, Mısır örneğinde **Müslüman Kardeşler**'in, Lübnan örneğinde Hizbullah'ın ve Filistin örneğinde Hamas'ın gücünün ilk kaynağı Batı'ya özellikle Amerika ve İsrail'e verdikleri tepkide ortaya çıkıyor. Bu örgütler devletin veremediği sert tepkiyi kendi özel kanalları ile toplumda hissettiriyor. İktidar olmamanın verdiği rahatlığın da etkisiyle İsrail'e dönük tepkiyi olabilecek en üst perdeden seslendiriyor. Kısacası devletin görmesi gereken işlevi İhvan üstlenmiş oluyor. İkinci olarak bu tür örgütler ekonomi alanında devletin boşluğunu dolduruyorlar. Mısır, Lübnan, Filistin, Ürdün gibi ülkelerde gelir dağılımı inanılmaz düzeyde bozuk. Özellikle Mısır'da en az iki tane Mısır var. Marketlere, mağazalara gittiğinizde Türkiye'deki fiyatları ve markaları buluyorsunuz. Oysa bu malları sıradan bir Mısırlının alabilmesi çok zor. Memurların dahi bunları alması normal şartlarda olanaksız. Bu nedenle daha düşük fiyata satışların yapıldığı bir kademe daha var. Tüm bunlara rağmen artık dünya küreselleşmiş durumda ve herkesin ihtiyaçları benzeşiyor. Artık her şey dolarla ölçülüyor. Normal bir yaşam için Mısırlı bir asgari ücretlinin maaşının onlarca katı gelire daha ihtiyacı oluyor. Bu durumda yine devlet dışı aktörler devreye giriyor ve kurdukları ekonomik yardımlaşma örgütleri yoluyla bu ihtiyacı gideriyorlar. Bir tür sosyal sigorta gibi çalışıyorlar. Sivil toplum örgütünden hiç farkları yok. Daha doğrusu bu ülkelerde asıl sivil toplum bunlar. Devletin çekildiği bu alanı hemen doldurmuşlar. **Hamas**'ın toplu düşünler düzenlemesi bunun tipik örneklerindendir. Benzeri sosyal faaliyetleri ve yardımları **Hizbullah** da düzenliyor. Bu örgütlerin çok güçlü bir sosyal hizmet ağı bulunuyor. Yaşlılara, çocuklara, düşkünlere, özürülere yardım bu örgütlerin çok önem verdiği konular. Eğitim ve kültürel faaliyetlerde de devlet yerine yine bu örgütleri görüyorsunuz. Mısır'daki **Müslüman Kardeşler**, zamanında okullar, eczaneler, hastaneler bile açmış. Hamas da Filistin'deki mültecilere eğitim ve sağlık yardımlarına öncelik verdi. Bu tür yardımlar Filistin otoritesi'nin başarılı olamadığı, hatta boş bıraktığı alanlardı. **Hamas** bu faaliyetleri için gelirleri de yine Filistinlilerden topluyor. Zekât önemli bir kaynak. Ayrıca uluslararası yardımlardan da yararlanıyor. Bu örgütlerde ekonomik yozlaşmanın henüz ciddi bir düzeyde olmaması da önemli bir şansları.

Lübnan **Hizbullahı** da sosyal hizmetlere büyük önem veriyor ve bir kolu sivil toplum örgütü gibi çalışıyor. Lübnan'da hastaneleri, okulları ve yardım kuruluşları var. **Yeniden İnşa Programı (Cihad El-Bina)** adlı programı çerçevesinde Lübnan'daki birçok yeniden yapılanma programını yürüttü ve muhtemelen İsrail saldırılarının ardından bu faaliyetlerine daha güçlü bir şekilde tekrar devam edecek. Geçmişte olduğu gibi okul ve hastanelerin biçoğu Lübnan Hükûmeti tarafından değil, **Hizbullah** ve ona bağlı kuruluşlar tarafından tamir edilecek veya yeniden inşa edilecek. Geçmişte de **Hizbullah** seçimlere girerken sadece silahlı mücadeleyi söylemin kalbine koymadı. Eğitim ve sağlık sisteminin düzeltilmesi **Hizbullah**'ın seçim manifestolarında hep önemli bir yer tuttu ve son dönemde önemi daha da artıyordu. Birleşmiş Milletler'in de belirttiği üzere **Hizbullah** çok yoğun bir eğitim ve sosyal yardım programı düzenlemiştir ve başarısının önemli bir kısmı bu faaliyetlerine bağlıdır. Halihazırda en az 4 hastane, 12 klinik, bir o kadar okul ve iki adet tarım merkezi **Hizbullah**'a bağlı olarak çalışmaktadır. Tarım merkezleri yoluyla **Hizbullah** köylülere ekim teknikleri öğretmekte, kaliteli tohum vermektedir. **Hizbullah** çevre konularıyla da ilgilenmekte ve bunun için görevliler atamaktadır. Hastanelerinde ucuz tedavi olanağı sunmaktadır. Özellikle maddi durumu çok kötü olanlar için ücretsiz doktor hizmeti sunmaktadır. Sadece sağlık hizmetleri için **Hizbullah**'ın yüz milyonlarca dolar ayırdığı tahmin edilmektedir. İsrail saldırısı Lübnan'da susuzluğa yol açtığı günlerde dahi ihtiyaç duyulan acil suyu **Hizbullah**'ın ekipleri temin ediyordu. Özellikle Güney Beyrut'ta **Hizbullah** her türlü sosyal hizmetin içinde. Fakirleri kolluyor, gelir dağılımındaki adaletsizliği düşük ücretli veya ücretsiz hizmetleriyle kapatmaya çalışıyor. Kısacası İslamcı örgütlenmeler Mısır, Lübnan, Filistin gibi ülkelerde sadece adam öldürerek güçlenmiyorlar. Bir yandan yaşatıyor, diğer yandan öldürüyorlar. Devletlerin işlevlerini üstleniyorlar. Çağın en önemli eğilimi olan sivil toplumu devletlerden daha iyi anlıyor ve gereklerini daha iyi yerine getiriyorlar. İşte bu nedenle önümüzdeki günlerde bu tür örgütler sahneden hiç inmeyecekler ve belki de mevcut rejimleri aşağı indirecekler. (Laçiner, www.turkishweekly.net, 16.08.2006)

2.2. Orta Doğu'da Radikal Sol Gruplar (Kenneth Kaztman, "Orta Doğu'da Terör", *Avrasya Dosyası*, Cilt: 3, Sayı: 2, 1996, ss. 62-69)

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)

FKÖ'nün içinde yer alan ilk birim **El-Fetih**'tir. **El-Fetih** 1957 yılında sürgünde yaşayan Filistinliler tarafından Kuveyt'te kurulmuştur. Örgüt 1965'te İsrail'e karşı silahlı saldırılar düzenlemeye başlamıştır. **El-Fetih** ile başlayan örgütlenme zaman içinde bazı Arap ülkeleri tarafından desteklenen FKÖ'ne dönüşmüştür. Örgütün kurucuları siyonist güçler ile emperyalist güçleri Filistin halkının düşmanı ilan ettiler. Arap ülkelerinin yanı sıra bazı batı kökenli şirketler üzerinden maddi gelir sağlayan **FKÖ**'nün temel amacı, Filistin topraklarında bağımsız bir Filistin devleti kurmaktır. Örgüt Lübnan'da barındığı sıralar Hizbullah ile iş birliği yaparak İsrail'e karşı silahlı mücadele vermiştir

FKÖ kamplarında yetişen gerillalar İsrail askerlerine karşı uzun yıllar mücadele vermiştir. Zaman zaman sınırdan sızarak İsrail içinde de eylem yapan gerillalar, dünyanın çeşitli ülkelerindeki Yahudilere ait kuruluşlara karşı saldırılar düzenlemişlerdir. **FKÖ**, İsrail uçaklarını kaçırarak, olimpiyatları basarak sansasyonel eylemlerle adını duyurmuştur. **FKÖ** gerillaları Türkiye’de de bazı saldırılar düzenlemişlerdir. Ayrıca **FKÖ** kamplarında uzun yıllar Türkiye’den giden sol terör gruplara mensup militanlar eğitilmiştir. Bu kişiler zaman zaman İsrail’e karşı Filistinlilerle birlikte savaşmışlardır. Kesin gerilla sayısı hakkında bilgi bulunmayan **FKÖ**’nün eylem hücreleri bulunmaktadır. 1982 yılında İsrail’in Lübnan’a düzenlediği saldırı sonucu tarihinin en büyük darbelerinden birini yiyen ve ardından Lübnan’dan sürgün edilen **FKÖ**, Beyrut’tan çıkartılmalarını sağlayan bazı Arap ülkelerine karşı da cephe almıştır.

Filistin’in Bağımsızlığı İçin Halk Cephesi (FBHC)

FBHC, 1967’de Arap-İsrail savaşında Arap yenilgisini takiben George Habbaş’ın aynı yıl kurduğu sol bir örgüttür. **FKÖ**’nün katı Marksist kanadını oluşturmaktadır. Arafat’ın Fetih grubundan sonra **FKÖ** içindeki en geniş grubu temsil etmektedir. Örgütün hedefi, İsrail devletinin kuruluşundan önce İngiliz mandası altında bulunan Filistin toprakları üzerinde Marksist-Leninist bir devlet kurmak ve barış sürecini engellemektir. Pek çok uçak kaçırma ve uluslararası havaalanlarına düzenlenen saldırılardan sorumlu olan **FBHC** 1960 ve 1970’li yıllar boyunca uluslararası terör faaliyetlerinde çok aktif idi. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren örgüt, Güney Lübnan’daki İsrail Güvenlik bölgesine sızarak silahlı eylemlerde bulunmuştur. Suriye ve Libya örgüte en fazla maddi ve askerî desteği sağlayan devletler arasında yer almaktadır. Örgüt Şam’da üslenmiş durumdadır. Suriye Hükümeti kendi kontrolündeki Lübnan topraklarında örgüte askerî destek sağlamaktadır.

Filistin’in Bağımsızlığı için Halk Cephesi Ordusu (FBHCO)

FBHCO, **Filistin’in Bağımsızlığı için Halk Cephesi** adlı örgütün bir koludur. 1968 yılında kurulmuştur. **FKÖ**’nün ılımlı bir muhalefeti olarak kabul edilen örgüt, **FBHC**’nin ılımlı ve İsrail ile uzlaşmaktan yana tavrına ve Marksist ideolojide ısrarlı olmasına karşı çıkmakta ve örgütün terörist eylemler gerçekleştirebilmesi için konvansiyonel bir askerî güce sahip olması gerektiğine inanmaktadır. Örgüt, az sayıda gerillaya sahip olmakla birlikte konvansiyonel silah eğitimi ve askerî olmayan diğer terörist taktiklerle etkinliğini maksimum düzeye çıkarmaya çalışmaktadır. Suriye, adı geçen örgütün baş destekçisi durumundadır. Suriye örgüte Şam’da koruma, lojistik ve askerî destek sağlamakta ve örgütün Lübnan’daki birliklerinin operasyonlarına katkıda bulunmaktadır. Örgüt, 1980’lerin sonlarında İran’la da yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır. Güney Lübnan’da İsrail’e karşı Hizbullah’la yan yana savaştığı bilinmektedir.

Filistin Kurtuluş Cephesi (FKC)

Ebu-Abbas'ın Filistin'in Bağımsızlığı İçin Halk Cephesi Ordusu'nun kontrolünü ele geçirme çabalarında başarısız olması üzerine Filistin Kurtuluş Cephesi Irak'ın desteği ile 1976'da kuruldu. **FKC**, 1981 yılında Filistin Ulusal Kongresi'nde temsil hakkına sahip oldu. Örgüt 1983 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü, Irak ve Suriye yanlısı hiziplere bölündü. Yaser Arafat'a olan kişisel bağlılığına rağmen Ebu-Abbas, Arafat'ın İsrail'le uzlaşmaktan yana olan tutumuna hiçbir zaman destek vermedi. Abbas'ın Irak ve **FKÖ**'den maddi destek, Suriye ve Libya'dan ise üs desteği aldığı söylenmektedir. Örgütün gerçekleştirdiği en büyük eylem 1995 yılında Achille Lauro yolcu gemisinin kaçırılması oldu. Örgüt militanları İsrail'de de bazı saldırı eylemleri gerçekleştirdiler.

Ebu Nidal Örgütü

Fetih Devrim Konseyi şeklinde de adlandırılan **Ebu Nidal Örgütü** gerçek adı Sabri el Banna olan **Ebu Nidal'in**, Yaser Arafat'ın **FKÖ** saldırılarını sadece İsrail içinde ve işgal altında bulunan topraklardaki hedeflerle sınırlaması üzerine Arafat'la arasının açılması sonucu 1974 yılında kuruldu. Örgüt, İsrail'in ortadan kaldırılabilmesi için **FKÖ**'nün terör eylemlerini sınırlamaması ve bu konuda hiç taviz vermemesi gerektiğini savunmakta ve uzlaşmadan yana olan her kesime karşı tavır almaktaydı. Örgütün kuruluşundan bu güne yirmi kadar ülkede gerçekleştirdiği doksan civarındaki eylemde dokuz yüz kişiyi öldürdüğü ya da yaraladığı söylenmektedir. Eylemlerden en büyüğü Aralık 1985'te Roma ve Viyana havaalanlarına düzenlenenlerdir. Ayrıca Suriye'nin emri ile Ürdün'e düzenlediği çeşitli eylemler de bulunmaktadır. Ancak örgütün düzenlediği bu uluslararası çaptaki eylemler adı geçedn örgütü destekleyen ülkeleri zaman zaman zor durumda bırakmıştır. 1980'li yıllar sonlarında ABD'nin Irak ve Suriye'ye yaptığı baskılar neticesinde **Ebu Nidal Örgütü** bu iki ülkeden sınır dışı edilmiş ancak, Lübnan bu örgüte hamilik yapmaya devam etmiştir.

3. Orta Doğu'daki Radikal Grupların Türkiye'ye Etkileri

3.1. PKK ve Türkiye

Türkiye'nin de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri sosyal yapı itibarıyla Orta Doğu'ya benzemektedir. Etnik ve dinî aşiretlere olan bağlılık bazı bölgelerde ulusa olan bağlılığın önüne çıkabilmektedir. Miktarları tartışmalı olsa da Türkiye'de belli miktarda Alevi ve Kürt nüfus bulunmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki bu etnik-dinî farklılıklardan doğan çatışmalar zaman zaman Türkiye Cumhuriyeti'nin başını ağrıtmıştır. Ancak en büyük tehdit 1980'lerde yoğunlaşarak artan **PKK** terör örgütünün kadın, çocuk, yaşlı demeden tüm sivil halkı hedef alan faaliyetleri olmuştur. Türkiye'de sayıları hâlâ ihtilafli bir konu olsa da yerli yabancı araştırma kuruluşlarının genelde ortaya koydukları oran nüfusun yüzde 8'i kadardır. Ancak bu oran Kürt kökenli nüfusun 15-20 milyon olduğunu savunan bazı çevrelerin tepkisine neden olmaktadır. (Önder, 1998: 4-16) Kürt nüfusunun bir kısmı **PKK**'yı desteklemiş

ya da **PKK** tarafından desteklemeye mecbur edilmiştir. **PKK** (Partiya Karkeren Kürdistan) lideri Abdullah Öcalan 1978 yılında Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu adında gizli bir örgüt kurdu. Örgüt bir süre sonra Kürdistan İşçi Partisi adını aldı. Örgüt özellikle Kürt nüfusun yaşadığı doğu bölgelerinde faaliyetlerine başladı. Öcalan 1980 Darbesi sonrası yoğunlaşan askerî kontrolden dolayı yurt dışına kaçtı. Bu tarihlerde örgütün özellikle İran, Suriye gibi Türkiye'yi Batılı devletlerin çıkarları doğrultusunda politikalar izlemekle suçlayan Orta Doğu devletlerince desteklendiği bilinmektedir. Suriye'nin desteği ile Öcalan **PKK**'nın kamplarını Lübnan Bekaa Vadisi'ne taşımıştır ve 1984 yılından sonra da Türkiye'de yoğunlaşan terör olaylarını buradan yönlendirmiştir. (Özcan, 1999: 330-331) Özellikle 1990'lı yıllarda güvenlik güçlerinin başarılı operasyonları ve bölge ülkelerine teröre verdikleri desteği kesmeleri yolundaki Türk Hükûmeti'nin istekleri ile **PKK** zayıflamış ve 1999 yılında örgüt başı Öcalan'ın Kenya'da Türk istihbarat mensuplarınca ele geçirilişi de örgüte ciddi darbeyi vermiştir. **PKK** bugün nadir olarak güvenlik güçleriyle çatışmaya girmektedir. Görüldüğü gibi aynen Orta Doğu ülkelerinde olduğu gibi etnik farklılıklar dış devletlerce körüklenmek suretiyle Türkiye'ye yönelik tehdit oluşturmaktadır. Günümüzde bu terör örgütü eski gücünü kaybetmiş olmasına rağmen Türk Hükûmeti ABD'nin yeni Irak yapılanmasında Kuzey Irak Kürtleri'ne verdiği askerî, ekonomik ve siyasi desteği tedirginlikle izlemektedir.

3.2. Hizbullah ve Türkiye

Dikkatlerin **PKK**'ya yöneldiği 1990'lı yılları gayet iyi ve yerinde kullanan Hizbullah örgütü, ideolojik ve askerî kanadının oluşması aşamasında, yurtdışı (özellikle de İran) destekli bir biçimde kendi yapılanmasını kurarak önemli bir tehdit merkezi durumuna gelmiştir. **PKK** eylemlerinin güvenlik güçlerince kontrol altına alınmasının sonrasında, özellikle 1999 yılında güvenlik güçleri Diyarbakır, Urfa, Batman, Ankara ve İstanbul başta olmak üzere dikkatlerini Hizbullah terör örgütü üzerinde yoğunlaştırdıkları gözlemlenmiştir. Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nün yakalanan bir militandan elde edilen şifreli bilgileri değerlendirmesi ve aynı dönemlerde Hizbullahın önde gelen tetikçilerinden Abulaziz Tunç'un itirafçı olarak Diyarbakır emniyetine teslim olması örgütle ilgili bir kısım önemli ipuçlarının ele geçmesini sağlamıştır. Diyarbakır merkezli ele geçirilen belge ve bilgilerden bu örgütün ülkemizin birçok ilini kapsadığı görülmüştür. Bu hazır bilgiler ülkemizin birçok noktasındaki emniyet istihbarat birimlerince paylaşılmış ve bu bilgilere istihbarat teknikleri uygulanarak yeni bulgular ilave edilmeye başlanmıştır. Ülkemizin değişik yerlerinden toplanılan yeni bilgi ve bulgular Emniyet istihbaratında bir havuza toplanıp büyük bir titizlikle incelenmek suretiyle 'bilgi değerlendirme' ünitesinde **Hizbullah** terör örgütünün parçaları birleştirilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda; **Hizbullah**'ın inisiyatif üstünlüğü sağlayan eylem yeri, zamanı ve hedefini seçme özerkliği terör örgütünden alınmaya çalışılmıştır. Özellikle ülke genelinde geniş çaplı ve tam bir koordinasyonla gerçekleşen yakın takip

Hizbullah terör örgütünü 1998 yılının ikinci yarısı ve özellikle 1999 yılında Güneydoğu bölgesi dışında ses getirici sansasyonel seri eylemlere yöneltmiştir.

Adana, Ankara, Antalya, İstanbul, İçel ve Konya illeri başta olmak üzere 1998 ve 1999 ve 2000 yıllarında örgüt, rakip olarak gördüğü kesimlerden veya örgütten ayrılarak kaçma girişimlerinde bulunanlardan 60 kişiyi kaçırmıştır. Bu kişileri sorgulayan, örgüt lehine propaganda yapmalarını sağlayan **Hizbullah** daha sonra şahısları işkencelerle öldürmüş ve bu aşamaları örgüt propagandası için kasetlere almıştır. Özellikle 1999 ve 2000 yılının hemen başlarında yer alan bu seri eylemler terör mantığı içerisinde incelendiğinde bir rastlantıdan öte ince hesaplara dayalı önemli bir terör stratejisidir. Burada örgüt ana olarak iki noktayı hedeflemektedir:

a. Birinci hedef: örgütü ülke geneline yayma ve bu esnada örgüte karşı, alternatif veya zararlı olabilecek kitleleri sindirme, dehşet kasetleriyle rakiplerini susturma, korku, panik yaratma, alanında tek olma ve **PKK** boşluğundan yararlanma.

b. İkinci ve çok önemli hedef: güvenlik güçlerini hazırlıksız yakalama, provoke etme ve dikkatlerini örgüte yoğunlaştırmış olan birimleri değişik noktalardaki eylemleriyle psikolojik baskı altına alma, aceleci ve tepkisel davranmaya itme olarak ifade edilebilir.

Ancak son **Hizbullah** operasyonları değerlendirildiğinde güvenlik güçlerinin ve farklı birimlerin eşgüdümlü olarak, hantallıktan uzak tam bir koordinasyon içinde oldukları söylenebilir. Böylece teöristin elinde bulunan eylem üstünlüğü de (yer, zaman ve hedef seçme açısından), planlı seri operasyonlar sonucunda güvenlik güçlerinin üstünlüğüne dönüşmüş bulunmaktadır. Bugünkü aşamada Hizbullah terör örgütünün askerî kanadını kontrol altına almayı başarabilen güvenlik güçlerinin aynı zamanda bu örgüte karşı inisiyatif üstünlüğünü ele geçirmenin yarattığı avantajları da önemli ölçülerde kullandığını da görmekteyiz. Bu gelişmeler sonucu aktif militan sayısı ve eylem gücü potansiyeli gibi açılardan **PKK** terör örgütünün 1987 yılındaki gücüne eşdeğer olarak nitelenen Hizbullah terör örgütünün eylem üstünlüğü büyük ölçüde bitirilmiş gözükmektedir. (İhsan Bal, "**Hizbullah**", **Journal of Turkish Weekly**, www.turkishweekly.net)

SONUÇ

Günümüzde İslami radikalleşme ve terörizm adı altında anılan hareketler, Orta Doğu bölgesinin sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve jeo-stratejik anlamlardaki karmaşık ve bir o kadar da dünya sistemi açısından önemli bir alt bölge olmasından kaynaklanmaktadır. Bölge genelinde her geçen gün yaygınlaşan ve uçlara kayan İslami hareketler ve grupların oluşmasında ilk olarak öne çıkan olgu, bu unsurların Orta Doğu toplumlarında oluşan Batılı kültürel, politik ve ekonomik değerlere karşı bir tepki olarak ortaya çıktığıdır. Bunun yanı sıra diğer iç ve dış faktörler de bölge genelinde İslami radikalleşmeyi ve radikal İslam-şiddet-terörizm üçgenini besler. Öncelikle Orta Doğu genelinin ve özellikle petrol

zengini veya yoksunu Arap ülkelerinin yaşadıkları sosyo-ekonomik zorluklar bu durumun kaynağının bir parçasıdır. Orta Doğu Bölgesi'nin genelindeki politik yapı da İslami radikalleşmenin ve terörizmin önemli etkenlerinden birisi durumundadır. Arap devletlerine baktığımızda temel sorun bu devletlerin Batılı yöneticilerden, emperyalistlerden kurtulduktan sonra yeterli derecede “devlet” olma özelliklerini geliştirememeleridir. Bundan kast edilen, bölge genelinde hâlen koloniyel dönemin izlerini taşıyan elit yönetimlerin demokratik unsurlardan uzak yönetim tarzlarıdır. (Kavli, a.g.m.; 3) Orta Doğu Bölgesi'ne has olan bir diğer iç faktör de radikal İslami hareketlere direkt ve çok açık bir motivasyon oluşturan Arap-İsrail çatışmasıdır. İsrail gibi bir devletin bölgede varlığı yalnız devletleri değil, toplumları da rahatsız etmekte, böylece tepki seviyesi hep yükseklerde seyretmektedir. Artan çatışmalar ve Filistin sorunu gibi akut sorunlar radikal İslami grupları terörizme teşvik etmekte, onlar da bu etkilerini her geçen gün artırmaktadırlar. İslami unsurlar radikalleşme çizgisine yönelirken aldıkları yolda dış faktörlerden de etkilenmişlerdir. Bu dış faktörler arasında, uzun zaman süren koloniyel dönem ve günümüzde de özellikle Amerika ve İngiltere'nin bölge içindeki aktif rolleri yer almaktadır. Batı'nın kendi değerlerini Orta Doğu bölgesi için tek çıkar yol olarak sunması da halklar arasında ters tepki yapmış bazı ılımlıları dahi radikalleştirmiştir. Gerçekte radikal İslami akım Batı'yı yaptıkları için değil, temsil ettiği değerler ve kimliği yüzünden eleştirmektedir. (**The Economist**, 2001: 14)

Sonuç olarak radikalleşme ve İslam, Orta Asya ve Kafkasya'da olduğu gibi Orta Doğu Bölgesi'nde de güvenlik algulamalarını önemli ölçüde belirlemektedir. Orta Doğu Bölgesi geride kalan 1300 yıllık tarihi içinde diğer tüm bölgelerden daha fazla olaya tanıklık etmiş, özellikle İslamiyet'in geleneksel ve tarihsel olgularını yaşamıştır. Tarih içinde gelişimi süren Orta Doğu bölgesi İslami yaşamda da kendine özgü bir yapıya sahiptir. (Peretz, 1994: 49) Orta Doğu Bölgesi'ne Orta Asya ve Kafkasya ile karşılaştırmalı olarak baktığımızda öne çıkan en önemli fark, Orta Doğu'nun yoğun tarihsel derinliği içinde dinlerin ve mezheplerin daha fazla çatışmaları ve özellikle din bazlı terörizmin daha yaygın olmasıdır.

KAYNAKÇA

Ayubi, Nazih, (1995), **Stating the Arab State-Politics and Society in the Middle East**, London: I. B. Tauris.

“ABD'deki Terör Saldırılarının Bölgesel Yansımaları”. **Stratejik Analiz**, 2 (18), Ekim 2001, Ankara.

Bal, İhsan, “Hizbullah”, **Journal of Turkish Weekly**, www.turkishweekly.net

Burgat, Francois and Dowell, William, (1993), **The Islamic Movement in North Africa**.

Davutoğlu, Ahmet, (2001), **Stratejik Derinlik**, İstanbul: Küre Yayınları.

Demirel, Emin, (2000), **Dünyada Terör**, İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayınları.

-----, (2001), **Hizbullah**. İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayınları.

-----, (2003), **2002 Stratejik Dosyalar**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.

Ercan, Suna, (2000), “İsrail’deki Arap Azınlığın Kimlik Sorunu”, **Avrasya Dosyası (Arap Dünyası Özel)**, 6 (1), www.diplomatikgozlem.com.

Erkmen, Serhat, (2001), “Suudi Arabistan-ABD İlişkileri: Zorunlu Bir İttifakın Geçmişten Bugüne Anatomisi”, **Stratejik Analiz**, 2 (20), Aralık 2001, Ankara.

Jawad, Haifaa A. (Ed.), (1997), **The Middle East in the New World Order-Second Edition**, London: MacMillan Press Ltd.

Johannes, Jansen, (1997), **The Dual Nature of Islamic Fundamentalism**, London: Hurst and Company.

Kavli, Özlem Tür, (2001), “Protest In The Name Of God: İslamist Movements In The Arab World”, **Perceptions Journal of International Affairs**, June-July 2001, 6 (2), Ankara.

Kaztman, Kenneth, (1996), “Orta Doğu’da Terör”, **Avrasya Dosyası**, 3 (2), Ankara.

Kocaoğlu, Mehmet, (1995), **Uluslararası İlişkiler Işığında Orta Doğu**, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Laçiner, Sedat, (2005), “Usame Bin Ladin İdeolojisi”, **Journal of Turkish Weekly**, www.turkishweekly.net, 28.01.2005.

-----, (2006), “Müslüman Kardeşler, Hamas ve Hizbullah”, **Journal of Turkish Weekly**, www.turkishweekly.net, 16.08.2006.

Önder, Ali Tayyar, (1998), **Türkiye’nin Etnik Yapısı**, Ankara: Bilim ve Sanat Dağıtım.

Özcan, Ali Nihat, (1999), “İran’ın Türkiye Politikası’nda Ucuz Ama Etkili Bir Manivela: **PKK**”, **Avrasya Dosyası**, 5 (3), Ankara.

Özdemir, Banu Şennur, (Şubat 2003), “Maya Tutmayan Göl: Irak”, **M5 Savunma ve Strateji**, sayı: 116.

Peretz, Don, (1994), **The Middle East Today-Sixth Edition**, USA: Praeger Publishers.

“Reconsidering Saudi Arabia”, **Washington Post**, 11 Kasım 2001.

Shafiq, Munir, (1970), “Two Societies”, **Abdel-Malek, Anouar, Contemporary Arab Political Thought**, London: Zed Books.

The Economist, (13-19 September 2001), "Muslims and the West-The Need to Speak Up", 361 (8243), London.

The Economist, (17 November 2001), "Islam and The West-Never The Twain Shall Peacefully Meet?", 36 (8248), London.

The Economist, (22 December 2001-4 January 2002), "Muslim Reaction-The Liberal's Hour", 361 (8253), London.

Waltz, Susan, (1986), "Islamist Appeal in Tunisia", **The Middle East Journal**, 40 (4).